

Analiza greutății denarilor emiși de Severus Alexander și aflați în tezaure descoperite pe teritoriul Olteniei

Silviu I. PURECE

Cuvinte cheie/keywords: *Romania, Oltenia, monede romane/roman coins, denari/denars, unități de măsură/weights*

Abstract

Weight of the Denars Issued by Severus Alexander and Found in Hoards Discovered in Oltenia Region

We analyze the denars weight from 19 hoards discovered in Oltenia region. The hoards are: Barza (jud. Gorj), Bălești (jud. Gorj), Bârca II (jud. Dolj), Bârca III (jud. Dolj), Bârca IV (jud. Dolj), Bumbești-Jiu I (jud. Gorj), Bumbești-Jiu II (jud. Gorj), Caracal (jud. Olt), Dăbuleni (jud. Dolj), Drăgășani (jud. Vâlcea), Galicea Mare (jud. Dolj), Gruia (jud. Mehedinți), Gura Padinii II (jud. Olt), Leurda (jud. Gorj), Olteni (jud. Vâlcea), Preajba Mare (jud. Gorj), Stănești (jud. Vâlcea), Strâmtu (jud. Gorj), Vârtop (jud. Dolj). The denars from this hoards have a total weight by 6082,25 g. The average is 2,93 g. We made weight analyzes on coins issued for Severus Alexander family members and on coins types. In conclusion we observe that the weight average of the denars found on the hoards discovered in Oltenia region is under the denar weight established after the Septimius Severus reform.

Domnia lui Severus Alexander a marcat finalul dinastiei Severilor, ultima perioadă de stabilitate politică din perioada Principatului. Perioada dinastiei Severilor a fost una deosebită pentru provincia Dacia, sub domnia acestora, provincia s-a bucurat de un climat de liniște, cunoscând maxima s-a dezvoltare economică și urbană¹. Perioada ce va urma asasinării lui Severus Alexander, cea cunoscută sub numele de perioada anarhiei militare, va coincide și cu exacerbarea atacurilor barbare asupra frontierelor romane, fiind afectat inclusiv teritoriul Daciei. Aceste două situații vor duce la intensificarea procesului de teaurizare, ce va atinge pentru teritoriul Olteniei un vârf maximal în perioada lui Philippus Arabs².

---

¹ A. Husar, *Din istoria Daciei romane*, Cluj-Napoca, 2002, p. 412.

² V. Suci, *Tezaure monetare din Dacia romană și postroamnă*, Cluj-Napoca, 2000, p. 97.

În tezaurele din Oltenia, Severus Alexander este reprezentat exclusiv de denari, acesta renunțând să emită noua monedă de argint introdusă de Caracalla, antoninianul¹. Pe lângă emisiunile monetare cu efigia lui Severus Alexander, în perioada domniei sale au fost bătute monede și pentru Iulia Mamaea, mama acestuia, cea care a deținut în realitate frâiele puterii imperiale², în numele soției sale Sallustia Barbia Orbiana și în memoria bunicii acestuia Iulia Maesa³. De pe teritoriul Olteniei, până acum, nu se cunosc monede aflate în tezaure emise pentru Iulia Maesa în timpul lui Severus Alexander.

Pentru studiul nostru am luat în calcul 19 tezaure descoperite pe teritoriul Oltenie și care conțin monede emise în timpul domniei lui Severus Alexander: Barza (jud. Gorj)⁴, Bălești (jud. Gorj)⁵, Bârca II (jud. Dolj)⁶, Bârca III (jud. Dolj)⁷, Bârca IV (jud. Dolj)⁸, Bumbăști-Jiu I (jud. Gorj)⁹, Bumbăști-Jiu II (jud. Gorj)¹⁰, Caracal (jud. Olt)¹¹, Dăbuleni (jud. Dolj)¹², Drăgășani (jud. Vâlcea)¹³, Galicea Mare (jud. Dolj)¹⁴, Gruia (jud. Mehedinți)¹⁵, Gura Padinii II (jud.

¹ O. Dudău, *Circulația monetară în castrale de trupe auxiliare din provincia Dacia*, Timișoara, 2006, p. 7.

² B. Campbell, *The Severan dynasty*, în *The Cambridge ancient history*, vol. XII, 2005, p. 23, 24.

³ RIC IV/I, p. 70-101.

⁴ Gh. Popilian, P. Gheorghe, *Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Barza, com. Dănești, jud. Gorj*, în BSNR 146-151, 2003, p. 83-110.

⁵ B. Mitrea, *Tezaurul monetar de la Bălești, jud. Gorj, din vremea lui Gordian III*, în CN II, 1979, p. 15-37.

⁶ C. Preda, *Tezaurul monetar de la Bârca (jud. Dolj) și unele probleme privind atacurile carpilor din anii 242-245 în Dacia romană*, în SCN IV, 1968, p. 175-197.

⁷ T. Rădulescu, C. M. Tăulea, *Al III-lea tezaur de monede romane imperiale descoperit la Bârca-Dolj*, în Oltenia I, 1990-1995, p. 72-99.

⁸ C. M. Petolescu, *Al patrulea tezaur monetar descoperit la Bârca (jud. Dolj)*, în CN VI, 1990, p. 17-34.

⁹ Ot. Gheorghe, P. Gheorghe, *Tezaurul de la Bumbăști-Jiu*, în *Revista muzeelor* 46, 2, 1977, p. 9-14.

¹⁰ V. Marinoiu, *Un nou tezaur imperial descoperit în castrul de la Bumbăști Jiu, județul Gorj*, în *Apvlvm* XLII, 2005, p. 171-193.

¹¹ Gh. Popilian, Ș. Chițu, *Tezaurul roman de monede imperiale descoperit la Caracal*, în AO 12, 1997, p. 31-39.

¹² T. Rădulescu, M. Mărunțelu, *Un tezaur de denari romani imperiali din vremea împăratului Maximin Thrax descoperit la Dăbuleni-Dolj*, în AO 17, 2003, p. 37-45.

¹³ Gh. Popilian, E. Persu, *Tezaurul de monede romane imperiale de la Drăgășani*, în BSNR 144-145, 2002, p. 45-54.

¹⁴ T. Rădulescu, *Tezaurul monetare de la Galicea Mare, județul Dolj, din vremea lui Filip Arabul*, în Oltenia XIII, 2001, p. 94-107.

¹⁵ Gh. Popilian, M. Davidescu, *Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Gruia (jud. Mehedinți)*, în *Drobeta* X, 2000, p. 69-99.

Olt)¹, Leurda (jud. Gorj)², Olteni (jud. Vâlcea)³, Preajba Mare (jud. Gorj)⁴, Stănești (jud. Vâlcea)⁵, Strâmpțu (jud. Gorj)⁶, Vârtop (jud. Dolj)⁷. Din păcate nu pot fi folosite în analiza noastră toate tezaurele descoperite în Oltenia, care au avut în compoziția lor monede emise de Severus Alexander, deoarece unele s-au pierdut în decursul timpului sau nu au fost recuperate de la descoperitori⁸, în timp ce altele au fost publicate deficitar, fără a se indica toate datele tehnice ale monedelor, implicit greutatea⁹. În unele cazuri, datorită, probabil, eroilor de tehnoredactare, nu apare menționată greutatea, deși, per ansamblu, sunt specificate greutatețile pieselor din tezaur¹⁰. Uneori se întâmplă să fie sărite chiar și monede din listă¹¹. Câteva monede nu au fost luate în calcul datorită faptului că sunt fragmentare și astfel sunt irelevante pentru analiza noastră: moneda numărul 396 din tezaurul de la Galicea Mare (jud. Dolj)¹², moneda numărul 8 din tezaurul de la Leurda (jud. Gorj)¹³ și monedele 187, 228 din tezaurul Bârca III (jud. Dolj)¹⁴.

Am putut utiliza în cadrul studiului nostru dedicat greutateții denarilor emiși de Severus Alexander și provenienți din tezaurele descoperite pe teritoriul Olteniei, un număr de 2070 denari, având o greutate totală de 6082,25 g.

---

¹ C. Preda, *Un nou lot de monede din tezaurul roman imperial de la Gura Padinii, jud. Olt*, în *SN* 2001, p. 85-91.

² Gh. Popilian, *Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Leurda-Orașul Motru (jud. Gorj)*, în *Drobeta I*, 1974, p. 147-157.

³ B. Mitrea, *Un document numismatic din a doua jumătate a secolului al III-lea: tezaurul de monede romane imperiale de la Olteni (jud. Vâlcea)*, în *SCN V*, 1971, p. 115-142.

⁴ E. Petac, A. Pănoiu, *Un fragment dintr-un tezaur de monede romane imperiale descoperit la Preajba Mare*, în *Litua VII*, 1997, p. 55-66.

⁵ S. I. Purece, *Tezaurul de la Stănești*, București, 2005.

⁶ B. Mitrea, *Un tezaur de monede romane imperiale din vestul Olteniei*, în *Drobeta I*, 1974, p. 55-64.

⁷ Gh. Popilian, *Câteva considerații cu privire la tezaurul de la Vârtop, jud. Dolj*, în *AO* 13, 1998, p. 43-70.

⁸ V. Suci, *op. cit.*, p. 19-63.

⁹ O. Iliescu, *Primul tezaur monetar găsit la Bârca (jud. Dolj)*, în *SCN V*, 1971, p. 327-332; D. Tudor, *Distrugerea castrului roman de la Slăveni, pe Olt*, în *Historica I*, 1970, p. 67-82.

¹⁰ Gh. Popilian, *Câteva considerații cu privire la tezaurul de la Vârtop, jud. Dolj*, în *AO* 13, 1998, p. 45, nr. 31, 32, 33, 42, 43, 44.

¹¹ T. Rădulescu, C. M. Tătulea, *op. cit.*, p. 96, nr. 1230.

¹² T. Rădulescu, *op. cit.*, p. 104.

¹³ Gh. Popilian, *Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Leurda-Orașul Motru (jud. Gorj)*, în *Drobeta I*, 1974, p. 148.

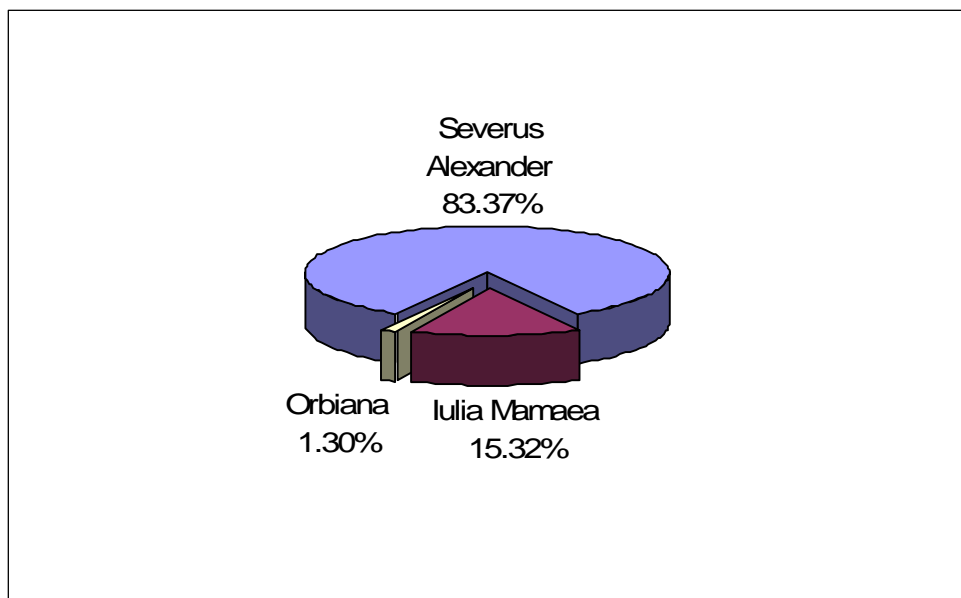
¹⁴ B. Mitrea, *Tezaurul monetar de la Bălești, jud. Gorj, din vremea lui Gordian III*, în *CN* II, 1979, p. 31.

În urma efectuării mediei aritmetice am ajuns la o greutate medie de 2,93 g. Aplicând principiile mediei geometrice, se poate observa că la centrul grupului de monede se află piese cu greutăți de 2,95 g și 2,94 g.

Monedele care poartă efigia lui Severus Alexander sunt în număr de 1730, cu greutate totală de 5083,47 g, ce au o greutate medie de 2,93 g. În ceea ce privește emitenții secundari avem următoarea situație: Iulia Mamaea 318 monede, cu o greutate totală de 930,55 g, media fiind de 2,92 g, Orbiana 22 monede, cu o greutate totală de 68,23 g, media fiind de 3,10 g.

După cum reiese din cele de mai sus, emisiunile monetare dedicate Iuliei Mamaea se situează, din punct de vedere cantitativ, pe locul al doilea după cele ale lui Severus Alexander, fiind urmate de cele dedicate Orbianei. Repartizarea procentuală a monedelor emise în perioada de domnie a lui Severus Alexander, pe membrii familiei acestuia este redată în graficul alăturat:

Repartizarea procentuală a monedelor dedicate membrilor familiei lui Severus Alexander

În ceea ce privește greutatea medie a monedelor aparținând celor mai reprezentative tipuri monetare avem următoarea situație:

Număr de monede	Severus Alexander	
	Catalog	Greutate medie
70	RIC IV/II 133	2.89
66	RIC IV/II 127	2.91
50	RIC IV/II 168	2.89
49	RIC IV/II 27	3.02
46	RIC IV/II 23	3
41	RIC IV/II 61	2.97
41	RIC IV/II 32	2.97
40	RIC IV/II 19	2.90
36	RIC IV/II 64	2.91
34	RIC IV/II 7	2.89
33	RIC IV/II 14	2.96
32	RIC IV/II 246	3.02
31	RIC IV/II 67	3.01
31	RIC IV/II 55	2.81
27	RIC IV/II 173	3.06
26	RIC IV/II 190	2.76
26	RIC IV/II 144	2.95
25	RIC IV/II 70	2.85
24	RIC IV/II 215	2.85
23	RIC IV/II 254	2.96
23	RIC IV/II 139	3.06
23	RIC IV/II 165	2.77
22	RIC IV/II 5	2.97
22	RIC IV/II 92	2.80
22	RIC IV/II 160	2.94
21	RIC IV/II 180	3
20	RIC IV/II 252	3.19
19	RIC IV/II 178	3.04
18	RIC IV/II 148	2.87
17	RIC IV/II 37	2.86
17	RIC IV/II 225	2.75
17	RIC IV/II 141	2.89

Severus Alexander		
Număr de monede	Catalog	Greutate medie
17	RIC IV/II 35	2.64
16	RIC IV/II 182	2.86
16	RIC IV/II 208	2.88
14	RIC IV/II 236	3.01
14	RIC IV/II 44	2.92
14	RIC IV/II 250	3.05
14	RIC IV/II 238	3.05
14	RIC IV/II 83	2.99
13	RIC IV/II 53	3.01
13	RIC IV/II 200	2.86
13	RIC IV/II 73	2.94
12	RIC IV/II 105	2.99
11	RIC IV/II 45	3.06
11	RIC IV/II 50	3.01
11	RIC IV/II 182c	3.02
11	RIC IV/II 11	3.08
10	RIC IV/II 219	2.85
10	RIC IV/II 156	2.99
10	RIC IV/II 40	2.82
10	RIC IV/II 235	2.92
10	RIC IV/II 298	3.06
10	RIC IV/II 274	2.85
10	RIC IV/II 221	2.79
10	RIC IV/II 78	2.74
10	RIC IV/II 80	2.80
10	RIC IV/II 102	2.83

Iulia Mamaea		
Număr de monede	Catalog	Greutate medie
112	RIC IV/II 343	2.90
75	RIC IV/II 360	2.92
20	RIC IV/II 332	2.98
20	RIC IV/II 335	2.92
20	RIC IV/II 338	2.93
20	RIC IV/II 331	2.89
14	RIC IV/II 362	2.82
10	RIC IV/II 358	3.09
10	RIC IV/II 341	2.73

Orbiana		
Număr de monede	Catalog	Greutate medie
19	RIC IV/II 319	3.08

Situația greutateților maxime constatate pentru denarii emiși de Severus Alexander în numele său și familiei sale este următoarea: Severus Alexander 4,20 g, moneda nr. 1516 din tezaurul Bârca III (jud. Dolj), Iulia Mamaea 4,40 g, moneda nr. 1386 din tezaurul de la Gruia (jud. Mehedinți) și Orbiana 3,78g, moneda nr. 1734 din tezaurul Bârca III (jud. Dolj).

Greutatea minimă constată pentru denarii emiși în perioada domniei lui Severus Alexander este următoarea: Severus Alexander 1,27 g, moneda nr. 9 din tezaurul de la Leurda (jud. Gorj), Iulia Mamaea 1,32 g, moneda nr. 1337 din tezaurul de la Barza (jud. Gorj) și Orbiana 2,47 g, moneda nr. 1725 din tezaurul Bârca III (jud. Dolj).

Diferențele între greutatețile maxime și minime sunt următoarele: Severus Alexander 2,93 g, Iulia Mamaea 3,08 g și Orbiana 1,31 g. După cum se poate observa cea mai mare variație apare în cazul denarilor emiși pentru Iulia Mamaea, urmați de cei emiși pentru Severus Alexander și Orbiana.

În ceea ce privește situația media greutateților denarilor repartizați pe ateliere monetare, avem următoarea situație: Roma 2,93 g și Antiochia 3 g. Din păcate această situație nu este sigură datorită faptului că o serie de tipuri

au fost emise în mai multe ateliere monetare, fiind destul de dificilă recunoașterea cu exactitate a locului de emiterere¹.

În concluzie, se poate afirma că greutatea medie a denarilor emiși de Severus Alexander prezenți în tezaurele descoperite pe teritoriul Olteniei, la fel ca și în cazul celor emiși de Septimius Severus², este sub greutatea stabilită în urma reformei monetare făcute de Septimius Severus³.

---

¹ R. Ardevan, V. Suciu, D. Ciugudean, *Tezaurul monetar roman „Apulum VII”*, Alba Iulia, 2003, p. 34.

² S. I. Purece, *Analiza greutății denarilor emiși de Septimius Severus și aflați în tezaurele descoperite pe teritoriul Olteniei*, în *Monedă și comerț în sud-estul Europei I*, Sibiu, 2007, p. 157.

³ M. Corbier, *Coinage and taxation: the state's point of view, A.D. 193-337*, în *The Cambridge ancient history*, vol. XII, 2005, p. 339.